

Jak se paní Mahenová zapletla do protirakouského odboje

Jiří Mahen je nejen brněnské veřejnosti znám jako slavný spisovatel, básník a dramatik, jehož jméno nese brněnská městská knihovna i budova brněnského Národního divadla. Naopak Mahenova žena Karla Mahenová zůstává veřejnosti prakticky neznámá. A nelze se tomu divit. Po Mahenově smrti si stanovila za životní cíl uchovat jeho dílo – jak písemné, tak organizační. Převzala jeho úlohu informačního uzlu české kultury v Brně a na Moravě. Dokázala hmotně zachovat jeho pozůstalost, pracovnu i fond, na jejichž základě vznikl Mahenův památník. Svůj vlastní život přitom upozadila natolik, že se sama jaksi vytratila z historie. Již to vypadalo, že tomu tak i zůstane, ale pak přišel rok 2023 a v prostorách Mahenova památníku, tedy vily, kde Mahenovi žili, byl učiněn unikátní objev. V dávno zarezlých, odstavených kamnech se spolu s odpadem nacházelo na 160 stran soukromých dokumentů paní Mahenové, které jsou po restauraci a konzervaci v roce 2025 postupně zpracovávány a odhalují její fascinující a mnohdy dobrodružný život. Zajímavá je například epizoda, jak se zapletla s protirakouským odbojem, kterou v nálezu zachycuje dopis z 16. října 1970 nám neznámému adresátovi a pracovní verze jedné z kapitol její knihy *Život s Jiřím Mahenem* (1978). Obecný popis událostí pak přináší kniha Jaroslava Budínského *Morava za války* (1936).

Karla Mahenová, tehdy ještě Haselmannová, pracovala od roku 1913 jako úřednice v Rolnické pojišťovně. Vedoucím jejího oddělení byl Antonín Páral, který ji i další kolegy začal po vypuknutí první světové války učit rusky. Šlo o projev vzdoru i chystání se na možný budoucí vývoj. Velká část české veřejnosti, ale i příslušníků dalších slovanských národů monarchie, vnímala zapojení carského Ruska do války jako naději, že právě největší slovanský stát osvobodí utlačované slovanské národy Rakouska-Uherska, tak jako se zastal Srbska. Ne že by si v této době lidé carské Rusko nějak zvlášť idealizovali, ale šlo o menší zlo. Od začátku 20. století se v Rakousku-Uhersku stupňovala germanizace, maďarizace a také centralizace na úkor historických zemí a ostatních národů mocnářství. K čemuž válka ještě přidala rekvírování, nucené odvody a represe. V Rusku tedy byla zákonitě spatřována naděje. Zejména pokud zkraje války dokázala carská vojska zatlačit rakousko-uherské síly až do prostoru budoucí československé Podkarpatské Rusi.

Jenže u výuky ruštiny nezůstalo. Páral začal členy skupiny, která se okolo něho začala formovat, přesvědčovat k protirakouské odbojové činnosti. Šlo především o šíření protistátních a ve všeobecnosti proruských letáků, které měl podle paní Mahenové získávat od někoho z Hasičské pojišťovny, snad od úředníka jmenem Břežanský. Letáky měly značný úspěch, a to zejména mezi studenty. Sama se s jedním pochlubila Mahenovi, který ale k jejímu překvapení reagoval podrážděně a donutil ji leták roztrhat. Považoval jej totiž za německou provokaci. Ať už jím ale byl nebo ne, Mahen správně předpokládal, že jeho šířitele sleduje rakousko-uherská tajná policie. Co následovalo bylo masivní zatýkání a tvrdé výslechy, kterými prošlo na 150 osob. Tajná policie se nešítěla šikany, zastrasování, násilí.

Zatčena byla i paní Mahenová a jen díky tomu, že na popud Mahena leták zničila, se při domovní prohlídce nenašly žádné přímé důkazy proti ní. I tak ale byla zatčena a vyslýchaná jako podezřelá s cílem postavit ji coby obžalovanou spolu s Páralem před soud. Po úvodní internaci byla sice propuštěna domů, ale musela nadále docházet na výslechy na policejní ředitelství a všude jí byla v patách tajná policie. Že se její situace postupně zhoršuje, bylo patrné z toho, že byl celý případ překlasifikován a její výslechy převzal vojenský soud, který pro obžalované navrhoval exemplární tresty smrti.

Jiří Mahen se spolu se svým přítelem, majitelem Lidových novin Adolfem Stránským, zatím snažil v prospěch Karly intervenovat, kde se jen dalo. Stránský přitom Karle radil „zapírat za každou cenu“, pokud u ní žádný leták nalezen nebyl. Této rady se pak Karla odhodlaně držela. Dokonce odmítla pomoci Páralově obhajobě, která chtěla tvrdit, že leták měl Páral jen pro to, aby požádal

Karlu, aby jej opsala pro účely posouzení záznamy právníkem doktorem Kvítkem. Byla přesvědčená, že pokud by připustila, že leták skutečně četla, mohla by tím přitížit sobě i druhým. Ve svých vzpomínkách přiznává, že tehdy jednala především ze strachu a pudu sebezáchovy.

Rozhodující zlom přišel v dubnu 1915, kdy se Karla Haselmannová dozvěděla, že k procesu do Vídně bude předvolána ne jako obžalovaná, ale jako svědkyně. I tak ale šlo o hrůzyplný zážitek. Jak vzpomíná, z budovy soudu viděla na Věž smrti a na dvůr, kam přijížděly vozy s obžalovanými. Ti na rozdíl od ní neměli to štěstí, aby zůstali vyšetřovaní na svobodě, a dlouhé měsíce věznění se na nich značně podepsaly. Když se s nimi setkala během přelíčení, připadali jí podle jejích slov úplně změnění útrapami. A to zejména Páral, který si spolu s 5 dalšími vyslechl rozsudek smrti. Vzpomínku na něj, na Vídeň, na měsíce strachu a neustálé sledování tajnou policií si s sebou paní Mahenová nesla až do smrti. Ještě po mnoha letech napsala, že Vídeň od té doby „nemá v dobré paměti“.

Pro úplnost dodejme, že Páral popravě nakonec unikl. V roce 1917 byl amnestován a poslán bojovat na albánskou frontu, kde se jeho stopa ztrácí.